

Wykorzystywanie seksualne małoletnich a prostytutka nieletnich

Mariusz Wiśniewski

Niniejsza problematyka z uwagi na swój charakter budzi szczególne kontrowersje. Dziecko będąc najmłodszym uczestnikiem życia społecznego podlega szczególnej ochronie ze strony grupy społecznej a także obowiązujących przepisów prawa. Dlatego też wszelkie przejawy krzywdzenia dziecka budzą ogromny sprzeciw oraz potępienie społeczne. W niniejszych rozważaniach przedstawiono w zarysie problematykę wykorzystywania seksualnego małoletnich oraz prostytutki osób nieletnich.

Jak wskazuje S. Kozak wykorzystywanie seksualne jest „przedwczesnym i wbrew prawidłowemu rozwojowi wprowadzeniem dziecka w sferę aktywności seksualnej, która dotychczas była dziecku obca”.¹ Niezależnie od definicji będzie się ona wiązała z brakiem przyzwolenia ofiary. Natomiast molestowanie jest natrętnym proszeniem o coś, naprzykrzaniem się z jakiegoś powodu² w tym przypadku domaganiem określonego kontaktu seksualnego.

Polskie prawo zajmuje zdecydowane stanowisko wobec osób dokonujących czynności seksualnych z osobami małoletnimi poniżej 15 roku życia.

art. 200 Kodeksu karnego

Art. 200. § 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w celu zaspokojenia seksualnego prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

Kara pozbawienia wolności nie jest jedyną karą za wskazany czyn, zgodnie z poniższym artykułem:

Art. 41 § 1a. Sąd może orzec zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi, na zawsze w razie skazania na karę pozbawienia wolności za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego.

Prawo polskie określa nie tylko karę za dokonywanie czynności seksualnych z udziałem osób małoletnich, ale również wobec tych osób, które utrwalają, przechowują czy rozpowszechniają treści pornograficzne z udziałem osób małoletnich o czym informuje art. 202 kodeksu karnego

§ 2. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwała lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo rozpowszechnia lub publicznie prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 4. Kto utrwała treści pornograficzne z udziałem małoletniego poniżej lat 15, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4a. Kto sprowadza, przechowuje lub posiada treści pornograficzne z udziałem małoletniego poniżej lat 15, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 4b. Kto produkuje, rozpowszechnia, prezentuje, przechowuje lub posiada treści pornograficzne przedstawiające wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej

Polskie prawo nie dokonuje rozróżnienia nośnika prezentowanych treści pornograficznych małoletniemu, wszelkie przejawy prezentowania treści pornograficznych są sankcjonowane. Podobnie dzieje się w przypadku utrwalania, przechowywania, posiadania, rozpowszechniania czy produkcji takich treści z udziałem osób małoletnich, niezależnie od ich zgody. W art. 202 §

¹ S. Kozak, *Patologie wśród dzieci i młodzieży. Leczenie i profilaktyka*, Warszawa 2007

² *Słownik języka polskiego* (red.) M. Szymczak, Warszawa 1979

3 znajduje się odniesienie do tzw. twardej pornografii z udziałem osób małoletnich, znajdującej odzwierciedlenie także w polskich realiach o czym przekonują statystyki policyjne.

Prawnej ochronie dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym służy nie tylko prawo obowiązujące w danym kraju, ale również prawa międzynarodowe. Ochronę praw dziecka w przedstawnym zakresie podnosi Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz. U. z 1977 r. nr 38, poz. 167), który został ratyfikowany również przez Polskę.

W art. 24. ust 1 odnajdujemy

Każde dziecko, bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową lub urodzenie, ma prawo do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego, ze strony rodziny, społeczeństwa i Państwa.

Kolejny dokument o charakterze międzynarodowym podejmujący problematykę ochrony praw dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym stanowi Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20.11.1980r., ratyfikowana przez Polskę. (Dz. U. z 1991r. Nr 16 poz. 71).

Art.19. 1. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dzieci pozostających pod opieką rodzica(ów), opiekuna(ów) prawnego(ych) lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem.

2. Tego rodzaju środki ochronne powinny obejmować, tam gdzie jest to właściwe, skuteczne przedsięwzięcia w celu stworzenia programów socjalnych dla realizacji pomocy dziecku oraz osobom sprawującym opiekę nad dzieckiem, jak również innych form działań prewencyjnych dla ustalania, informowania, wszczynania i prowadzenia śledztwa, postępowania, notowania wymienionych wyżej przypadków niewłaściwego traktowania dzieci oraz tam, gdzie jest to właściwe - ingerencję sądu.

Art. 34. Państwa-Strony zobowiązują się do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych. Dla osiągnięcia tych celów Państwa-Strony podejmą w szczególności wszelkie właściwe kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania:

- a) nakłanianiu lub zmuszaniu dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych;*
- b) wykorzystywaniu dzieci do prostytucji lub innych nielegalnych praktyk seksualnych;*
- c) wykorzystywaniu dzieci w pornograficznych przedstawieniach i materiałach.*

Znaczna większość dzieci wykorzystywanych seksualnie nie informuje o zaistniałym fakcie rodziców czy opiekunów lub robi to po latach uniemożliwiając w ten sposób podjęcie natychmiastowych działań wobec sprawcy oraz udzielenia pomocy samej ofierze. Przyczyn takiego stanu może być bardzo wiele, a do najważniejszych można zaliczyć:

- poczucie winy u dziecka,
- wstyd z powodu zaistniałego zdarzenia,
- zastraszenie, szantaż emocjonalny stosowany przez sprawcę,
- poczucie bezradności wobec sprawcy zwłaszcza w sytuacji gdy jest nim członek rodziny³,
- młody wiek dziecka uniemożliwiający mu zrozumienie zaistniałego zdarzenia.

Nieodzownym elementem prawidłowego przebiegu procesu socjalizacji jest właściwy kontakt rodzica z dzieckiem, w tym także fizyczny, który jest nieodzownym elementem procesu uspołeczniania. Naruszenie harmonii stosunków między dorosłym a dzieckiem poprzez elementy seksualne wywoła nie tylko zaburzenia posiadanego przez dziecko systemu wartości⁴, ale także nieodwracalne zmiany w jego psychice. Trauma po zaistniałym zdarzeniu jest tym dotkliwsza im bardziej sprawca jest spokrewniony z ofiarą. Samo wykorzystywanie seksualne może mieć postać czynną, związaną z bezpośrednim kontaktem sprawcy z ofiarą, bądź bierną opartą na uniemożliwieniu właściwego wychowania seksualnego dziecka czy też korespondencji internetowej⁵.

K. Pospiszyl przytacza 4 grupy negatywnych wpływów wykorzystywania seksualnego dziecka:

- 1) Skutki psychologiczne takie jak: depresja, lęki, niska samoocena, zaburzenia snu;
- 2) Zaburzenia w zachowaniu, do których zaliczono samouszkodzenia, włóczęgostwo, zachowania sprzeczne z obowiązującymi normami społecznymi, tendencje do stosowania środków uzależniających;
- 3) Zachowania psychoseksualne jak: brak umiejętności tworzenia stałych związków, zahamowania seksualne, tendencje do stawiania się ofiarą;
- 4) Posttraumatyczne objawy psychiatryczne: patologiczna podejrzliwość, labilność nastrojów⁶

Wskazane grupy negatywnych wpływów wykorzystywania seksualnego poruszają najważniejsze grupy następstw wskazanego czynu, jednak każde dziecko będzie reagować inaczej na zaistnienie wykorzystywania seksualnego - tak różnie jak różne są

³ I. Pospiszyl, *Patologia społeczna*, Warszawa 2008

⁴ K. Pospiszyl, *Przestępstwa seksualne*, Warszawa 2005

⁵ K. Kruszko, *Bezpieczne dziecko – molestowanie seksualne*, Życie Szkoły, nr 6/2005

⁶ K. Pospiszyl, *Przestępstwa seksualne*, Warszawa 2005

ludzkie charaktery, jak różne będzie społeczne doświadczenie dziecka czy jego wiek. Zasadne zatem wydaje się pozostawienie katalogu negatywnych skutków wciąż otwartym.

Ochrona dziecka powinna stanowić przedmiot szczególnie wzmocnionych działań ze strony państwa, szkoły czy rodziny w celu zabezpieczenia dziecka przed krzywdą ze strony dorosłych oraz jej traumatycznymi następstwami.

Wykorzystywanie seksualne pozostawia swoje piętno nie tylko na dziecku, ale również na jego rodzicach. Matki, których partnerzy dopuszczali się wykorzystywania seksualnego dziecka często niedowierząją zaistniałej sytuacji, wypierając tą wiadomość, nie wierząc w słowa dziecka, a nawet karząc dziecko za oskarżenia. Matka dopuszczając do siebie świadomość o wykorzystywaniu jej dziecka obwinia siebie za to co się stało. Traumatyczne przeżycia zatem odciskają się szerokim piętnem na całej rodzinie, która wymaga pomocy specjalisty.

Z policyjnych statystyk wynika, że częstotliwość zjawiska wykorzystywania seksualnego małoletnich wciąż rośnie, a stanowi to zaledwie „wierzchołek góry lodowej”, gdyż statystyki pokazują jedynie ujawnione przypadki wykorzystywania seksualnego osób nieletnich. Wiele dramatów rozgrywa się każdego dnia za zamkniętymi drzwiami.

Tabela 1. Przepęstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości - wybrane informacje za lata 2006 – 2007

KWALIFIKACJA PRAWNA	2006				2007			
	CZYNY		POKRZYWDZENI		CZYNY		POKRZYWDZENI	
	stwierdzone	wykryte	ogółem	nieletni	stwierdzone	wykryte	nieletni	ogółem
Zgwałcenie /art.197§1-2 kk/	1829	1517	1646	364	1707	1444	1523	346
zgwałcenie ze szczeg. okruc. /art.197 §3 kk/	169	148	158	27	120	105	112	17
wykorzyst. seks. osoby niepoczytalnej /art.198 kk/	120	115	111	29	125	120	118	39
molest. seks. z naduż. stos. zależn. /art.199 kk/	70	69	80	31	82	82	203	169
obcow. płciowe z osob. pon. 15 l. /art.200 §1 kk/	1687	1573	4064	4052	1882	1730	8151	8151
pornogr. z udz. osob. pon. 15 l. /art.200 §2 kk/	209	201	658	657	242	230	81	31
pornogr. nieletni + zwierzęta	123	97	38	17	187	154	72	24
rozpowszech. pornografii /art.202 §1 kk/	31	16	24	0	46	28	1006	290
prod. i rozp. pornografii osob. pon. 15 l. /art.200 §2-3 kk/	209	201	685	657	242	230	242	242
sutener. wobec osob. małoletn. /art.204 §3 kk/	29	27	0	0	44	43	0	0

Źródło: Raport Komendy Głównej Policji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego o działaniach Policji w zakresie zapobiegania przestępczości oraz zjawiskom patologii społecznej w 2007 roku⁷

⁷ Raport Komendy Głównej Policji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego o działaniach Policji w zakresie zapobiegania przestępczości oraz zjawiskom patologii społecznej w 2007 roku, Warszawa 2008

Jak ujawnia powołany raport, zjawisko wykorzystywania seksualnego osób nieletnich nie jest obce w Polsce, a stanowi to jedynie ułamek ogółu, na który nie opadła zasłona wstydu i milczenia. Nieletni oraz małoletni padają ofiarami wykorzystywania seksualnego, gwałtów ze szczególnym okrucieństwem czy wykorzystywania do różnych praktyk seksualnych z udziałem zwierząt. Nieletni nie tylko padają ofiarą sprawcy, ale co więcej stają się uczestnikami materiałów o treści pornograficznej, które są rozpowszechniane. Przytoczone dane wskazują, jak ogromna jest skala zjawiska oraz jak zmieniła się ona na przestrzeni 2 lat. Wszelkie zachowania seksualne wskazane w raporcie określić można mianem dewiacyjnych. Podlegają one karze przewidzianej przez obowiązujące przepisy kodeksu karnego.

Dla porównania zostaną przytoczone dane dotyczące zagadnienia za rok 2008-2009

Tabela 2. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości - wybrane informacje za lata 2008 – 2009

KWALIFIKACJA PRAWNA	Liczba pokrzywdzonych małoletnich w roku 2008	Liczba pokrzywdzonych małoletnich w roku 2009
obcow. płciowe z osob. pon. 15 l. /art.200 §1 kk/	5.635	6.021
Zgwałcenie /art.197	335	319
rozpowszech. pornografii /art.202	913	1.201

Źródło: *Statystyki policyjne*⁸

Ujawnione dane są makabryczne, gdyż wskazują jak drastyczna jest liczba ujawnionych dotychczas przypadków wykorzystywania seksualnego nieletnich.

Ofiarami przestępstw padają najczęściej dziewczynki w wieku 2-18 lat oraz chłopcy w wieku od 5-14 lat.

Jak ujawnia raport Komendy Głównej Policji, starsze dzieci wykorzystywane seksualnie często uciekają z domów, prostytuując się podejmując aktywność seksualną ze znacznie starszymi osobami.

Wykorzystywanie seksualnie nieletnich stanowi jeden z wielu czynników determinujących zjawisko prostytucji nieletnich na co wskazują zarówno raporty policyjne jak i literatura przedmiotu. I. Pospiszyl wskazuje na pojawianie się u ofiar wykorzystywania seksualnego zachowań promiskuitycznych⁹ (przypadkowe kontakty seksualne, brak więzi emocjonalnych z partnerami), które z czasem mogą stanowić podłoże dla prostytucji. W związku z czym należałoby się przyjrzeć wskazanemu zagadnieniu.

Prostytucja jest „oddawaniem do dyspozycji swojego ciała w celu zaspokojenia seksualnego płacącego klienta”.¹⁰ Co ważne osoba prostytuująca się nie wchodzi w reakcje emocjonalne z „klientem”, a jedynie oferuje „usługę” za odpowiednią gratyfikacją. Samo zjawisko jest determinowane przez rosnący popyt na określone usługi, a wszelkie statystyki będą stanowiły odbicie popytu na określone usługi.

Nieletni wykorzystywani seksualnie, często bezradny wobec przemocy ze strony osoby dorosłej ucieka z domu. Pobyt poza miejscem zamieszkania uwalnia od sprawcy, jednak rodzi kolejne trudności związane z możliwością zaspokojenia podstawowych potrzeb egzystencjalnych. Z uwagi na wiek nie może podjąć zatrudnienia, w związku z czym podejmuje wszelkie próby utrzymania się często społecznie nie akceptowane, poczynając od drobnych kradzieży. Niejednokrotnie każdy słyszał o „dzieciach ulicy” mieszkających na dworcach czy starych rozpadających się budynkach. Nie mając środków na utrzymanie podejmują różne czynności seksualne z osobami dorosłymi w zamian za środki finansowe. Z czasem staje się to główne źródło dochodu nieletniego, a zarazem sposób na życie. Brak wykształcenia, postępująca demoralizacja i wykołajenie społeczne nie dają perspektyw na przyszłość. Wiele nastolatków trudniących się tym procederem pada ofiarami gwałtów ze strony klientów, pobić czy zarażają się chorobami przenoszonymi drogą płciową. Tylko dzięki płaceni za „ochronę” nieletni mogą zajmować „dobre” miejsca. Nie każdy nieletni, który uciekając przed sprawcą wykorzystywania seksualnego staje się „dzieckiem ulicy”, wielu znajduje „sponsora”, który w zamian za oferowane usługi seksualne zapewnia utrzymanie. Nieletni często za sprawą „opiekuna” stają się częścią zorganizowanej grupy przestępczej trudniącej się prostytucją, która raz biorąc „pod swoje skrzydła” nie pozwala zerwać z procederem. Powolna reorganizacja posiadanego systemu wartości nieletniego w połączeniu z zachowaniem promiskuitycznym sprawia, że prostytucja staje się powoli jedynym sposobem na życie, a sam akt współżycia traci swoje znaczenie stając się tylko świadczoną usługą.

⁸ <http://www.statystyka.policja.pl/portal/st/840/50010/>, (22.06.2010r.)

⁹ I. Pospiszyl, *Patologia społeczna*, Warszawa 2008

¹⁰ J. Kurzępa, *Prostytucja nieletnich* [w] Encyklopedia pedagogiczna XXI w. T. IV (red.) T. Pilch, Warszawa 2005

W polskim systemie prawnym nie przewiduje się kar za uprawianie prostytucji, jednak uregulowaniom prawnym objęto nakłanianie, przymuszanie do prostytucji oraz jej ułatwianie.

Art. 203. Kto, przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub wykorzystując stosunek zależności lub krytyczne położenie, doprowadza inną osobę do uprawiania prostytucji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Art. 204. § 1. Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, nakłania inną osobę do uprawiania prostytucji lub jej to ułatwia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Karze określonej w § 1 podlega, kto czerpie korzyści majątkowe z uprawiania prostytucji przez inną osobę.

§ 3. Jeżeli osoba określona w § 1 lub 2 jest małoletnim, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto zwabia lub uprowadza inną osobę w celu uprawiania prostytucji za granicą.

Inaczej jest w przypadku prostytuowania się osób małoletnich, gdyż dokonywanie jakichkolwiek czynności seksualnych z osobą poniżej 15 roku życia niezależnie od jej przyzwolenia podlega karze pozbawienia wolności.

Katalog przyczyn prostytucji nieletnich jest niezwykle zróżnicowany. M. Przybysz-Zaremba do głównych przyczyn warunkujących wskazane zachowanie dewiacyjne zaliczyła:

1. Czynniki socjoekonomiczne:

- a) Kryzys instytucji rodziny - niejednokrotnie nieletni (bądź to małoletni) świadczący usługi seksualne byli wykorzystywani seksualnie w środowisku rodzinnym,
- b) Postawa konsumpcyjna - wciąż rośnie liczba tzw. „przedsiębiorczych nastolatków” oferujących usługi seksualne za pozyskiwane profity, często znajdujących „stałych opiekunów” zapewniających utrzymanie w zamian za świadczone usługi,

2. Czynniki kulturowe związane ze społecznym przekonaniem o konieczności zaspokojenia potrzeb seksualnych, w niektórych krajach azjatyckich występuje pogląd o szczęściu jakie przynosi zaspokojenie popędu seksualnego z osobą małoletnią.

3. Czynniki socjopolityczne. Możliwość przemieszczania daje szerokie możliwości związane z szerzeniem się wskazanego procederu Przemysłowcy oraz sami zainteresowani wybierają te kraje, w których dostęp do tego rodzaju usług jest znacznie łatwiejszy¹¹.

Szerokie spektrum czynników determinujących zjawisko prostytucji nieletnich wciąż poszerza swój zakres o nowe elementy, co wiąże się z coraz szerszym zakresem zjawiska. Jednocześnie potępienie społeczne oraz obowiązujące przepisy prawa nie stanowią dostatecznego czynnika hamującego rozwój prostytucji nieletnich dziewcząt i chłopców.

J. Kurzępa wyróżnia 4 typy prostytuujących się chłopców:

1. „Książę” - szczególnie atrakcyjny chłopiec bez doświadczenia.
2. „Pracusz” - nieletni, który stracił swój statut księcia, spotykający się z coraz większą liczbą „klientów”.
3. „Omnibus” - charakteryzuje go wciąż rosnące doświadczenie w zakresie podejmowanych czynności seksualnych, warunkuje dobre znajomości „klientów” i ich potrzeb, wciąż rosnącą znajomość środowiska z którym się utożsamia.
4. „Darek”, „Wędkarz” - nieletni o najniższym statusie w środowisku, zajmujący najniższy szczebel. Często są to nieletni pod wpływem nalogów, chorujący na choroby roznoszone drogą płciową¹² - najczęściej spotykani na dworcach.

Zjawisko prostytucji nieletnich związane jest nie tylko z „świadczaniem usług” na terenie kraju, ale również z wyjazdami do krajów sąsiadujących zwłaszcza tych o wyższym statusie ekonomicznym, w celu ich świadczenia. Dzieje się tak szczególnie w miejscowościach przy granicznych.

Sam proceder wywołuje często nieodwracalne zmiany w psychice dziecka zmieniając jego system wartości. Prowadząc samodzielnie „działalność” narażone są na pobicia, gwałty, liczne choroby przenoszone drogą płciową oraz uzależnienia.

Wykorzystywanie seksualne oraz prostytucja nieletnich są zjawiskami społecznie dezaprobowanymi, budzącymi szczególne emocje, a także odrazę. Proces wykorzystywania seksualnego nie jest wyłącznym czynnikiem determinującym prostytucję, a jedynie jednym z wielu jej determinantów. Policyjne statystyki nie obrazują w całości zjawiska, a stanowią jedynie jego mały wycinek. Wciąż nie znany jest całkowity rozmiar wykorzystywania nieletnich czy prostytucji, które często są ukrywane ze względu na swój charakter, a także stanowią temat, na który została opuszczona zasłona milczenia. Ofiary wykorzystywania seksualnego są bezradne wobec sprawcy, ukrywając zaistniałe zdarzenie, a tym samym nieświadomie chronią sprawcę przed skutkami popełnionego czynu. Samotnie żyją z następstwami wykorzystywania seksualnego, borykają się z ogromną traumą.

Znacznie trudniej pomóc nastolatkom, które poddawane czynnościom seksualnym uciekły z domu zasilając grono dzieci ulicy. Pomóc nastolatce trudniącemu się prostytucją jest niezwykle trudno, gdyż często dopiero sięgnięcie dna daje możliwość powolnego powrotu do „normalnego” życia.

Dlatego tak ważne jest zintegrowane działanie na rzecz pomocy ofiarom wykorzystywania seksualnego oraz prostytuującym się nastolatkom ze strony wyspecjalizowanych ośrodków, street work'erów, kuratorów czy najbliższych.

¹¹ M. Przybysz-Zaremba, *Prostytucja nieletnich – czy to problem społeczny?*, Niebieska Linia 5/52/2007

¹² J. Kurzępa, *op. cit*